

استیو وولگار

علم کاوشی در محتوا

ترجمه محمد رضا اسمخانی

• **سرشناسه:** وولگار، استیو، ۱۹۵۰- م. Woolgar, Steve, 1950- • **عنوان و نام پدیدآور:** علم، کاوشی در محتوا/ استیو وولگار؛ ترجمه محمد رضا اسمخانی، • **مشخصات نشر:** تهران، نشر نی، ۱۴۰۰ • **نوبت چاپ:** چاپ اول، ۱۴۰۰ • **مشخصات ظاهری:** ۲۰۸ ص • **شابک:** ۹۷۸-۶۲۲-۰۶-۰۳۹۱-۷ • **وضعیت فهرست‌نویسی:** فیبا • **یادداشت:** عنوان اصلی: Science: The very Idea • **موضوع:** علوم — جنبه‌های اجتماعی، Social aspects — Science • **شناسه افزوده:** اسمخانی، محمد رضا، ۱۳۴۲- ، مترجم • **رده‌بندی کنگره:** QA۱۷۵/۵ • **رده‌بندی دیویی:** ۳۰۶/۴۵ • **شماره کتابشناسی ملی:** ۸۵۳۲۵۱۸

قیمت: ۶۸۰۰۰ تومان

www.ketab.ir

نشرنی

علم

کاوشی در محتوا

استیو وولگار

مترجم: محمد رضا اسمخانی

ویراستار: امید محمدحیدر

صفحه‌آرا: فرزاد قرائتی

لیتوگرافی: باختر • چاپ: و صحافی: غزال

چاپ اول: تهران، ۱۴۰۰، ۱۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۶-۰۳۹۱-۷

نشانی: تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان رهی معیری، تقاطع خیابان فکوری، شماره ۲۰

کد پستی: ۱۴۱۳۷۱۷۳۷۱، تلفن دفتر نشر: ۸۸۰۲۱۲۱۴، تلفن واحد فروش: ۸۸۰۰۴۶۵۸-۹، نمابر: ۸۹۷۸۲۴۶۴

www.nashreny.com • email: info@nashreny.com • @nashreny

© تمامی حقوق این اثر برای نشرنی محفوظ است. هرگونه استفاده تجاری از این اثر یا تکثیر آن کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

۹	یادداشت نویسنده بر ترجمه فارسی
۱۳	دبیاجه ویراستار متن انگلیسی
۱۷	پیشگفتار
۲۱	مقدمه
۲۹	فصل ۱. علم چیست؟
۲۹	علم چیست؟ - ۱. پاسخ فلسفی
۳۵	علم چیست؟ - ۲. پاسخ تاریخی
۳۸	ذات‌گرایی و نام‌گرایی
۴۱	جامعه‌شناسی معرفت کلاسیک
۴۶	جامعه‌شناسی علم
۴۹	نتیجه
۵۵	فصل ۲. بازنمایی و هراس‌های روش‌شناختی
۵۷	مسئله بازنمایی
۵۸	هراس‌های روش‌شناختی

۶۰	معنای هراس‌های روش‌شناختی
۶۱	راهبرد ۱: توسل به سلسله‌مراتب معرفت
۶۲	راهبرد ۲: تعبیر مسئله به منزله مشکل «فنی» محض
۶۳	راهبرد ۳: انکار اهمیت مسئله
۶۴	راهبرد ۴: تفسیر «مسئله» به عنوان مسئله‌ای برای دیگران
۶۵	نتیجه: دو خط‌مشی برای مطالعه علم
۶۹	فصل ۳. بازکردن جعبه سیاه: منطق، عقلانیت و قواعد
۷۳	فراخوان برای برنامه قوی در جامعه‌شناسی معرفت علمی
۷۶	چالش فراروی برنامه قوی
۷۹	قواعد و منطق
۸۵	بازتابی بودن و باز خورد
۸۸	نتیجه
۹۳	فصل ۴. وارونه‌سازی طبیعت: کشفیات و امور واقع
۹۶	کشف
۹۸	بازنمایی شیء را قوام می‌بخشد
۱۰۱	برساخت «امریکا»
۱۰۶	داستانی دربارهٔ ثپ‌اخترها
۱۱۳	نتیجه
۱۱۷	فصل ۵. مُستندسازی علم: گفت‌وگو و تبیین
۱۱۸	انشقاق و وارونگی
۱۲۱	عبارات وجهی
۱۲۵	ایراد مثلث‌بندی
۱۲۶	تحلیل متنی
۱۳۵	کنش از راه دور
۱۳۸	نتیجه (بازهم ایراد مثلث‌بندی)

یادداشت نویسنده بر ترجمه فارسی

از زمان چاپ نخست کتاب، در سال ۱۹۸۸، شاهد رشد فوق‌العاده پژوهش‌ها درباره آن‌چه به‌طور کلی می‌توانیم «ابعاد اجتماعی» علم بخوانیم بوده‌ایم. عنوان این حوزه از «علم و جامعه» به «جامعه‌شناسی معرفت»، به «جامعه‌شناسی معرفت علمی» (SSK)، به «علم، فناوری و جامعه»، و به «مطالعات علم و فناوری» (STS) تغییر یافته است. این مورد آخر، هم‌اکنون حوزه پژوهشی چندرشته‌ای کلانی است که رشته‌هایی همچون انسان‌شناسی، اقتصاد، جغرافیا، تاریخ، فلسفه، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی را در بر می‌گیرد. STS از انواع و اقسام جریان‌های فکری موازی بهره می‌برد و در آن‌ها مساهمت دارد؛ جریان‌هایی مشتمل بر: برساخت‌گرایی، قوم‌نگاری، روش‌شناختی، فمینیسم، پساژات‌گرایی، پسامدرنیسم و نظریه شبکه-عامل. STS با مفاهیم «چندگانگی»، «هستی‌شناسی»، «بصری‌سازی» و غیره سروکار دارد. این حوزه به تنوع گسترده‌ای از مباحث تجربی، هم درون و هم فراسوی آن‌چه به‌نحو قراردادی و عرفی «علم» خوانده می‌شود، می‌پردازد؛ برای مثال، از سویی، علوم اعصاب، علوم زیستی و فیزیک و، از سوی دیگر، الگوریتم‌ها، کشتی‌های بادبانی پرتغالی و مانند آن‌ها.

با این حال، اولین گام‌ها در رشد محسوس STS از یک مناقشه بسیار ویژه نضج

می‌گیرد، مناقشه‌ای در این خصوص که آیا فلسفه عینیت‌گرا، برای فهم ماهیت و رشد معرفت علمی، مقتضی‌تر و درخورتر است یا جامعه‌شناسی برساخت‌گرا. کتاب علم؛ کاوشی در محتوا با انتقادش به برخی مفروض‌های رایج کلیدی درباره علم در این مناقشه، نقش‌آفرینی می‌کند. عنوان فرعی این کتاب — «کاوشی در محتوا» که به‌واقع «اصل ایده»^۱ علم را هدف می‌گیرد — از یک سو، نگرش شکاکانه‌ای را در این باره انعکاس می‌دهد که می‌توان «علم» را به‌طرز ثمربخشی هویتی منسجم یا یگانه در نظر گرفت و، از سوی دیگر، ناخرسندی‌اش از جایگاه گسترده و بدیهی گرفته‌شده علم را اعلام می‌دارد: اصل این ایده!

دلالت و اهمیت راهبردی بحث‌های اولیه این بود که علم «سخت‌ترین مورد ممکن» تولید معرفت لحاظ گردد؛ یعنی اگر بتوان نشان داد علم پدیده‌ای به‌لحاظ تاریخی و/یا اجتماعی «امکانی» است، آن‌گاه استدلال می‌شود که می‌توان به همه دیگر صور «سست‌تر» معرفت به‌نحو مشبیه پرداخت. در دوره‌ای تقریباً سی‌ساله، کانون انتقاد به‌نحو بارزی تغییر کرده است. توجه به مسائل معرفت‌شناسی — چه اوضاع و شرایطی معرفت را به‌عنوان «علم» مرجعیت و حجیت می‌بخشد — به دغدغه‌هایی درباره هستی‌شناسی و توضیح‌پذیری^۲ میدان داده است؛ دقیقاً بر روی چه کسی و چه چیزی در این جهان کاری یا تحقیقی انجام می‌شود و چگونه، چه کسی مسئول این امر است، برای چه اهدافی و با چه پیامدهایی؟

STS به‌عنوان حوزه‌ای بینارشته‌ای به‌هیچ‌وجه در وضعیت سکون و آرامش درونی قرار ندارد و همچنان کارش را از بطن این ایده‌های دشوار و چالش‌برانگیز، در مقابل آن‌ها، پیش می‌برد. از این رو، STS در به‌چالش کشیدن تفکیکی جاافتاده بین علم و جامعه اهمیتی افزوده دارد. موضوع صرفاً این نیست که «علم» — و همه ملاحظات

هم‌خانواده آن، مانند اثبات، شواهد، مشاهده، واقعیت‌ها، آزمایش، استنتاج، و غیره — مستلزم بازتوصیف است، بلکه علاوه بر این، STS مفاهیم و مفروضاتی را که هسته بدیهی انگاشته‌شده تحلیل‌های علوم اجتماعی را شکل می‌دهند به چالش می‌کشد؛ جامعه: اصل این ایده!

استیو وولگار، آکسفورد و لینکوپینگ، مه ۲۰۱۶